

Memo

nummer	2012.03	
datum	20 juni 2012	
aan	Commissie m.e.r.	
van	John Dekker Marijke Visser- Poldervaart	Gemeente Zijpe Oranjewoud
kopie	Marieke Achterkamp Kor van Dijk Arjen Kuijt Reinier van Dijk	Gemeente Zijpe Oranjewoud
project	Opstellen bestemmingsplan buitengebied Zijpe	
projectnummer	0245582.00	
betreft	ontwikkeling landbouw en maximale scenario stikstofdepositie onderzoek	

Ontwikkeling van de landbouw in Zijpe

In deze memo gaan wij in op de ontwikkeling van de landbouw in Zijpe. Doel van de memo is vast te stellen op welke wijze het maximale scenario voor stikstofdepositieonderzoek ten behoeve van de passende beoordeling en de planm.e.r. moet worden ingevuld. Deze memo is bedoeld voor het overleg met de commissie m.e.r. over de reikwijdte en het detailniveau van de planm.e.r.. Met name de ontwikkeling van de veehouderij en de verhoudingen tussen deze agrarische deelsector en de akkerbouw en de bollenteelt zijn daarmee onderwerp van de beschrijving van de ontwikkeling. Eerst wordt ingegaan op de huidige situatie in de gemeente, waarna de ontwikkelingstrends worden weergegeven: eerst de landelijke en provinciale trends en daarna die in de gemeente Zijpe.

Huidige situatie

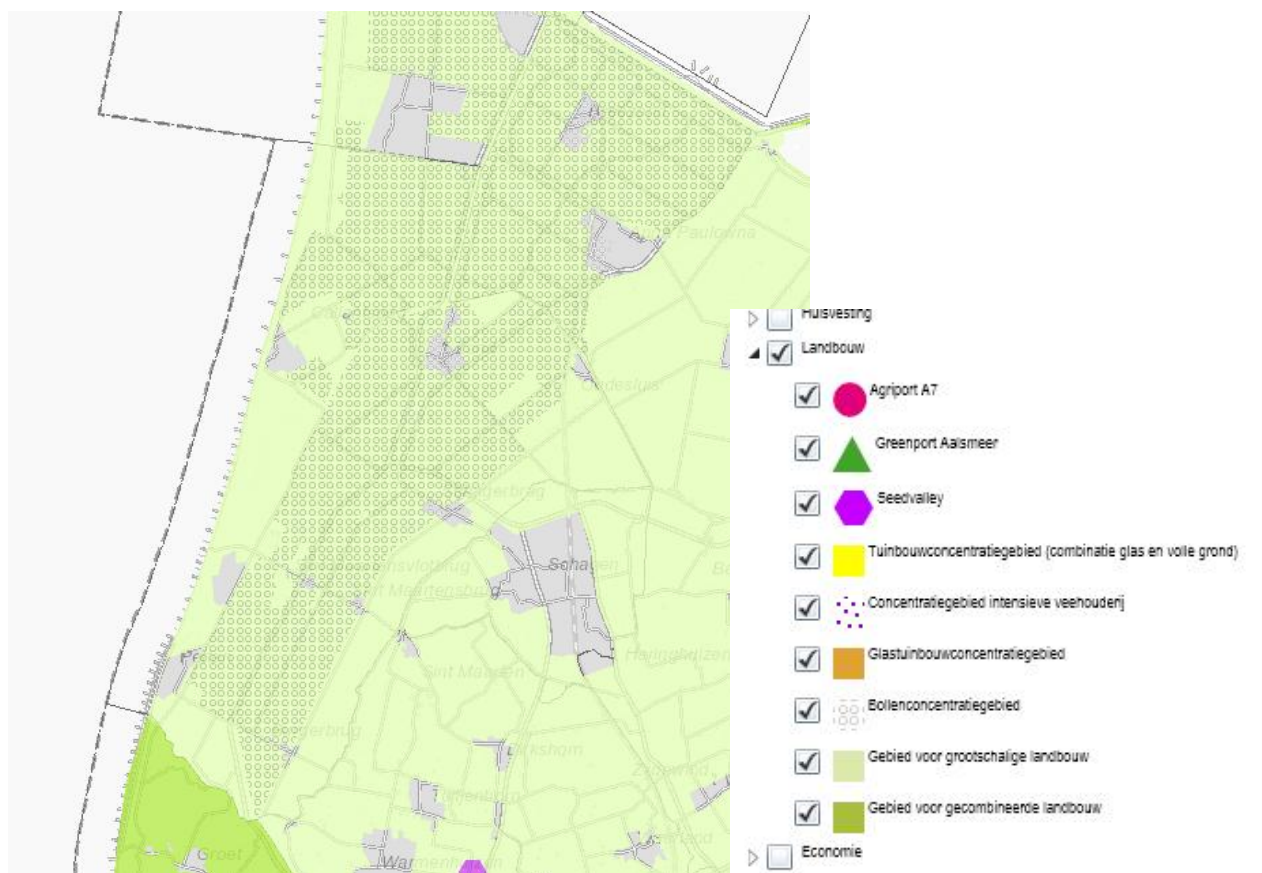
De landbouw bepaalt het landelijk gebied in de gemeente Zijpe in bijvoorbeeld aanzicht en economische structuur. Bestemmingsplannen bieden ruimte aan de ontwikkeling van de agrarische bedrijven om zo de agrarische sector in stand te kunnen houden.

Huidige situatie

In de gemeente Zijpe bestaan (grofweg) drie verschillende soorten agrarische bedrijven, namelijk bollentelers, veetelers en akkerbouwers. Akkerbouw en overige tuinbouw nemen hiervan het kleinste aantal bedrijven in, namelijk 42 bedrijven (30 akkerbouw en 12 overige tuinbouw). De bloembollenteelt kent in Zijpe 80 bedrijven en is daarmee beduidend groter. De veeteelt kent in totaal 89 bedrijven, waarvan de rundveebedrijven (62) het grootste aandeel vormt¹. De andere dieren die gehouden worden in Zijpe zijn paarden (16 bedrijven), varkens (2 bedrijven) en overige graasdieren (9 bedrijven).

Deze agrarische bedrijven komen verspreid in het gebied voor, maar er is over het algemeen een scheiding aan te brengen tussen de bollentelers en andere agrarische bedrijven. De Provincie Noord-Holland heeft in de Provinciale Verordening Structuurvisie Ruimte een bollenconcentratiegebied aangewezen in Zijpe, dat zich ten westen van de Grote Sloot bevindt. Ten oosten van de Grote Sloot kunnen (nieuwe) bollentelers zich op basis van deze verordening niet vestigen. Dit is overgenomen in het bestemmingsplan Buitengebied.

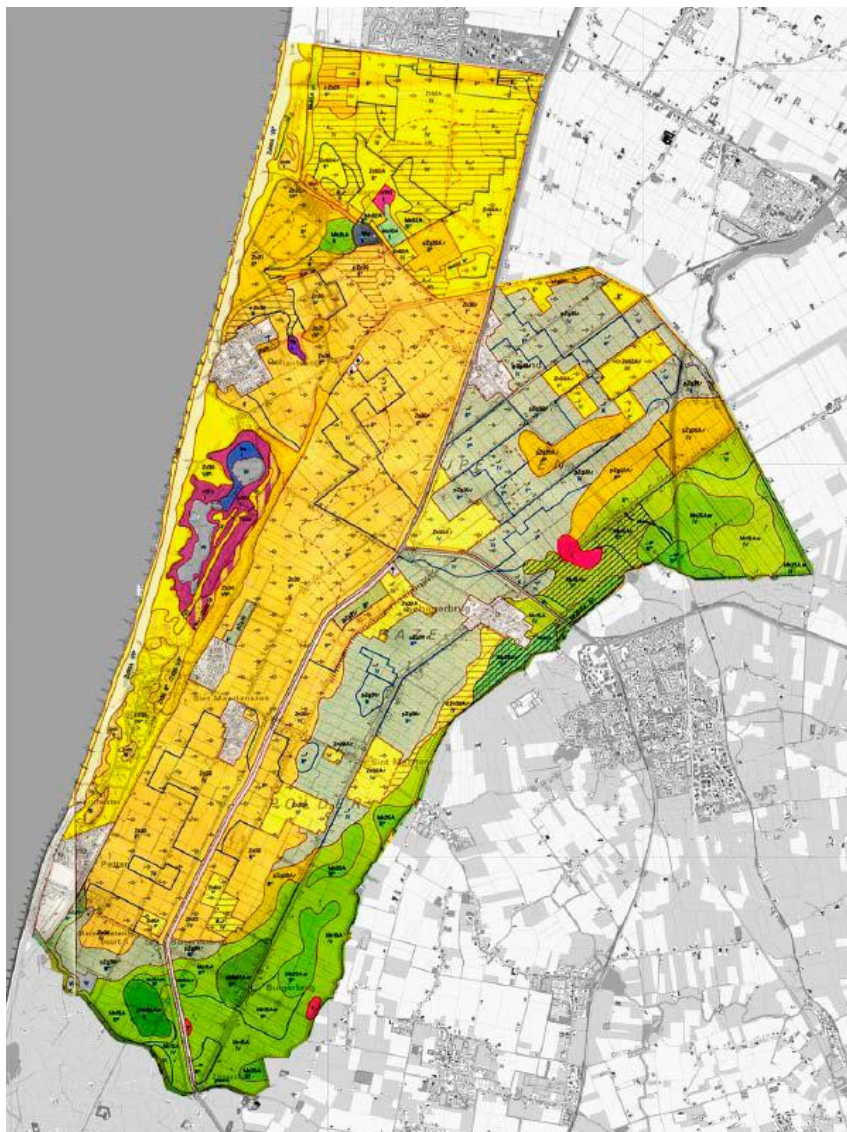
¹ Dit aantal is gebaseerd op de inventarisatie van de milieudienst in het kader van het geuronderzoek.

Figuur 1 Uitsnede van de kaart van de Provinciale structuurvisie (Bron: <http://gis.noord-holland.nl/structuurvisie2040>).

In het gebied dat als bollenconcentratiegebied is aangewezen komen enkele veehouderijen en akkerbouwbedrijven voor, maar de meeste veehouderijen bevinden zich aan de oostzijde van het plangebied, tegen de Westfriese Omringdijk aan.

De bodemkaart van Zijpe geeft aan dat grofweg ten westen van de Grote Sloot een gebied ligt, waarvan de bodem vooral zandig is. Meer naar het oosten bevinden zich de meer kleiige gronden. Kennelijk kunnen veehouderijen en akkerbouwbedrijven een plek vinden in het meer zandige gebied, zodat op basis van de bodemopbouw alleen niet gesteld kan worden op welke plaats welke bedrijven voorkomen.

Figuur 2 Bodemkaart van de gemeente Zijpe (Bron: Veelkleurig landschap, achtergrondrapportage, p. 18)

Ontwikkelingen in de landbouw

De beschrijving van de ontwikkeling richt zich met name op de veehouderij. De ontwikkeling van de akkerbouw en bollenteelt zal met name worden toegelicht voor zover dat nader ondersteunend is voor de beschrijving van de veehouderij. De reden hiervoor is dat met name de effecten van de veehouderij van belang zijn voor de effectbeschrijving in dit planMER. De ontwikkeling van de veehouderij is van belang in verband met de uitstoot van ammoniak en de daarvan afgeleide stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden.

Voor de analyse van de ontwikkeling van de landbouw is gebruik gemaakt van verschillende bronnen:

- Informatie op de websites van het CBS (CBS Statline);
- LEI-rapporten 'Landbouwperspectieven in Noord-Holland tot 2040' en 'Landbouw-economische berichten, 2011';

- DHV en Alterra, 'Pilotproject bodeminformatie landbouw', 2009

CBS Statline geeft statistische informatie op basis van de landbouwtellingen die ieder jaar worden gehouden. Voor de beoordeling van de landbouwsituatie in de gemeente Zijpe is nagegaan, hoe deze zich verhoudt tot het provinciale beeld (waarvoor een van de genoemde LEI-rapporten de verwachte trends schets) en tot de regionale situatie. Voor de regionale situatie wordt gebruik gemaakt van de cijfers voor 'Texel en Land van Zijpe', een gebiedsindeling van het CBS waartoe de gemeente Zijpe behoort naast de gemeenten Anna Paulowna, Den Helder, Texel, en Bergen (N-H). In Bijlage 1 zijn grafieken opgenomen om de vergelijking van de ontwikkeling in deze gebieden te maken voor de ontwikkelingen in de landbouw in de afgelopen 10 jaar.

Landelijke en provinciale trend

Het (voormalige) ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft in januari 2008 een toekomstvisie op de veehouderij gepubliceerd. De kernboodschap van de visie is dat de sector in de komende 15 jaar dient te verduurzamen. Hiermee wordt bedoeld dat geproduceerd dient te worden met respect voor mens, dier en milieu waar ook ter wereld. In de visie worden 6 speerpunten beschreven:

- systeeminnovaties;
- het welzijn en de gezondheid van dieren;
- maatschappelijke inpassing;
- energie en milieu;
- markt en ondernemerschap;
- verantwoord consumeren.

In de huidige situatie zijn er circa 4.800 landbouwbedrijven gevestigd binnen de provincie Noord-Holland. Hiervan zijn zo'n 1.350 akkerbouwbedrijven, bijna 1.900 veehouderijen met graasdieren en 625 tuinbouwbedrijven.

Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft de trend ten aanzien van de landbouw aan in het rapport 'Welvaart en Leefomgeving'. Ondanks de krimp van het landbouwareaal blijft de landbouw de komende decennia de dominante ruimtegebruiker van Nederland. De akkerbouw zal zich concentreren in Groningen, de Flevopolders en Zeeland, maar ook daar verliest de sector terrein, vooral aan de melkveehouderij. In Noord-Holland is een aantal clusters van agrarische sectoren te vinden. Zo bevindt zich veel glastuinbouw ten zuiden van Amsterdam en in drie clusters in het noorden van Noord-Holland en wordt de Kop van Noord-Holland gekenmerkt door tuinbouw en bollenteelt.

In het algemeen neemt het oppervlakte landbouwareaal af in Nederland. De trend van de afgelopen jaren is een afname van ca. 0,3% per jaar (LEB, 2011, p. 157). Daarbij werd de landbouwgrond door andere functies in gebruik genomen, zoals woningbouw, bedrijventerreinen en natuurontwikkeling. Ook in Noord-Holland neemt het areaal af. De afgelopen tien jaar (2001-2011) is het areaal landbouwgrond afgenomen met bijna 2% (1,96%). Dat is een meer beperkte afname dan de landelijke trend, namelijk een afname van ca. 0,2% per jaar. (Bron: CBS Statline). Zowel landelijk als provinciaal is er verschil waarneembaar tussen de verschillende agrarische sectoren. Zo is landelijk gezien grootste afname zichtbaar in de akkerbouw, terwijl groenvoedergewassen en opengrondsteelten juist stegen in oppervlakte. In de provincie Noord-Holland is de afname in de akkerbouw en de glastuinbouw het grootste. Gras- en groenvoedergewassen nemen lichter af en de opengrondstuinbouw (zonder bloembollen) neemt in omvang toe. Intensieve veehouderij komt in Noord-Holland maar weinig voor.

Akkerbouw

Het areaal akkerbouwgronden neemt de laatste jaren af. In Noord-Holland bedroeg de afname tussen 2002 en 2007 ca. 5.000 ha (landbouwperspectieven N-H, 2009, p. 65). Een verdere afname met zo'n 3.000 ha. wordt verwacht tot 2020. De opbrengst per hectare is voor akkerbouw lager dan voor andere sectoren (incl. melkveehouderij), zodat bedrijven uit andere sectoren een hogere grondprijs kunnen betalen en akkerbouwbedrijven verdwijnen. Schaalvergroting en vergroting van de van de toegevoegde waarde (door bijvoorbeeld verpakking en wassen van producten) worden genoemd als mogelijke strategieën om de akkerbouw voldoende concurrentiekracht te geven. Voldoende grote bouwblokken worden hierbij als belangrijke voorwaarde genoemd.

Bollenteelt

Noord-Holland is het belangrijkste productiegebied van bloembollen in Nederland: 676 van de in totaal 1.736 bloembollenbedrijven in Nederland zijn hier gevestigd. Het aantal bedrijven is de laatste tien jaar met 24% gedaald, een daling die vrijwel gelijk is aan het landelijke gemiddelde. De productiewaarde is niet gedaald, maar de afname van het aantal bedrijven duidt op schaalvergroting. Ook de gemiddelde bedrijfsomvang in Noord-Holland wijkt met 216 nge en 17,9 ha nauwelijks af van het landelijk gemiddelde. Binnen Noord-Holland zijn de meeste bloembollenbedrijven gevestigd in de Kop van Noord-Holland (292), West-Friesland (151) en Noord-Kennemerland (101). Van de 12.260 ha bloembollen in de provincie wordt 56% geteeld in de Kop van Noord-Holland, 29% in West-Friesland en 9% in Noord-Kennemerland.

Ten behoeve van het landbouwperspectief 2040 voor Noord-Holland is een toename van het areaal bloembollenteelt in Nederland voor de periode 2005-2020 berekend van ruim 8.000 ha. Deze toename is sterk afhankelijk van de wereldwijde marktvrage. Deze extra ruimte voor bollenteelt in Nederland zal een belangrijk deel gevonden moeten worden in Noord-Holland. De beste mogelijkheden voor uitbreiding liggen in de Kop van Noord-Holland, waar toch al het grootste aaneengesloten teeltgebied ligt met relatief grootschalige bedrijven en waar de concurrerende ruimtelijke claims (zoals stedelijke uitbreiding) minder zwaar zijn. Tegelijkertijd geldt dat in het Noordelijk Zandgebied - waartoe ook Zijpe behoort - nauwelijks ruimte voor uitbreiding beschikbaar is.

In opdracht van de Provincie Noord-Holland is een onderzoek uitgevoerd (pilot) naar de bodemgeschiktheid van verschillende gebieden in Noord-Holland. Zijpe maakt onderdeel uit van het pilotgebied "Bollenteeltgebied". Hierover stelt de rapportage:

Het telen van bloembollen is doorgaans een lucratieve bezigheid. Doordat bloembollen vallen onder de groep van zogenaamd hoogsalderende gewassen, zijn er meer mogelijkheden om eventuele minder gunstige omstandigheden aan te passen. Zo kunnen ongunstige bodems via diepe grondbewerkingen (diepspitten) toch geschikt gemaakt worden voor de teelt van bloembollen.

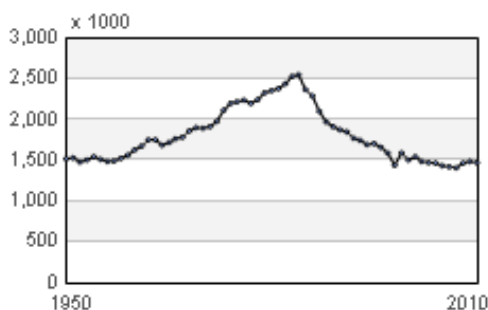
Melkveehouderij

In Noord-Holland is ongeveer 5% van de Nederlandse melkveehouderij gevestigd. De meerderheid van de 1.040 melkveebedrijven in Noord-Holland bevindt zich in Laag Holland (315) en West-Friesland (266), maar de melkveehouderij is in alle regio's van belang. In Noord-Holland is het areaal grasland en groenvoedergewassen met ca. 3% afgenomen in de periode 2001-2011 (CBS Statline).

Voor de rundveehouderij is naast het aantal bedrijven en het areaal grasland en groenvoedergewassen, het aantal gehouden dieren een belangrijke indicator. De landbouwperspectieven voor Noord-Holland tot 2040 beschrijven de verwachting dat het areaal grasland licht zal afnemen en het areaal groenvoedergewassen ongeveer evenveel zal toenemen. Druk op de melkveehouderij door bijvoorbeeld verstedelijking, zal gezien de sterke concurrentiepositie van de melkveehouderij vooral leiden tot een afname van de akkerbouw (elders) (Landbouwperspectieven Noord-Holland, p. 72).

Het 'Global Economy' scenario van het Centraal Planbureau geeft aan dat landelijk in de periode tot 2020 een groei van de melkrundveehouderij wordt verwacht van 25%. Het afschaffen van de melkquotering (in 2015) is hiervoor een belangrijke factor. Voor de intensieve veehouderij wordt landelijk een daling van 5% verwacht. Recent heeft het Landbouw economisch instituut het toekomstscenario voor de Nederlandse landbouw bijgesteld. In dit scenario groeit de melkproductie minder, namelijk met 16%.

De ontwikkeling van de rundveestapel vertoont landelijk in 1985 een knik, dit is het gevolg van de invoering van de melkquotering in 1984 (zie figuur Figuur 3). Tot 2005 heeft zich vervolgens een dalende trend ingezet van het aantal melkkoeien, met name ingegeven door de toename van de melkproductie per koe. Na 2005 is het aantal runderen weer gestegen, landelijk met ca. 5% in 2009 (vergeleken met 2005). In de gemeente Zijpe is over dezelfde periode een stijging van 8% zien, die overigens wordt ingegeven door schommelingen in het aantal koeien (toe- en afnames). Na 2009 neemt het aantal koeien weer af.

Figuur 3 Ontwikkeling van het aantal melkkoeien, landelijk (bron: CBS Statline)

Verwacht wordt dat de afschaffing van de melkquotering in 2015 zal doorwerken in de ontwikkeling van het aantal dieren in de melkveehouderij. De aanscherping van de mestwetgeving zal hierop ook invloed hebben. Landelijk zal de melkproductie in 2020 door de afschaffing van de melkquotering met ca. 15% groeien ten opzichte van 2009. Deze verwachte groei wordt volgens het LEI-rapport 'Landbouwperspectieven voor Noord-Holland 2040' ook voor Noord-Holland verwacht. Daarbij wordt verwacht dat het aantal melkkoeien tot 2015 zal groeien door de verruiming van de melkquota. De verwachting is echter dat de afschaffing van het melkquotum in 2015 niet tot een verdere groei van de melkveestapel zal leiden. Een verdere vergroting van de opbrengst per koe zal vervolgens het aantal melkrunderen in de periode na 2015 weer laten dalen (Landbouwperspectieven Noord-Holland, p. 70). Dit beeld is echter afhankelijk van het toekomstscenario. Eventueel kan ook een verdere toename optreden met een toename van de melkveestapel. Verdringing van de akkerbouw speelt daarbij dan een belangrijke rol.

Verwachte ontwikkeling van de landbouw in Zijpe

In de gemeente Zijpe kent de landbouw een eigen ontwikkeling die op punten afwijkt van de landelijke en provinciale trend. Een vergelijking met de landelijke en provinciale trend is gemaakt op basis van de CBS Statline gegevens.

Agrarisch grondgebruik

In de gemeente Zijpe is het percentage areaal akkerbouwgrond en gras- en groenvoedergewassen van het totale agrarisch areaal beduidend kleiner dan het gemiddelde in Noord-Holland. Het areaal bloembollen en bloemenwekerijen van het totale agrarische areaal is ten opzichte van het Noord-Hollandse gemiddelde juist groter. Dit komt overeen met de verwachting, aangezien een groot deel van buitengebied van Zijpe is aangewezen als bollenconcentratiegebied.

In het algemeen geldt dat de afname van het landbouwareaal in de gemeente Zijpe over de afgelopen 10 jaar groter is geweest dan het landelijke en provinciale gemiddelde, namelijk 4,9% in de periode 2001-2011 (Bron: CBS Statline). Mogelijke redenen hiervoor zijn het omzetten van agrarische gronden naar natuur of het gebruik voor bijvoorbeeld recreatie.

Bollenteelt

Gezien de verwachte trend dat meer ruimte voor de bollenteelt benodigd is en dit in Noord-Holland gevonden moet worden (LEB, 2011), gecombineerd met de bevindingen dat deze ruimte het beste in de Kop van Noord-Holland gevonden kan worden, waarbij het Noordelijke Zandgebied weinig extra ruimte biedt, kan verwacht worden dat het areaal bollengebied minimaal gelijk blijft. Daarbij kan het aantal bollenbedrijven afnemen, maar dat zal gepaard gaan met schaalvergroting van de andere bollenbedrijven in de omgeving. Het areaal bollengrond is ook in de gemeente Zijpe over de afgelopen 10 jaar redelijk constant. Dit kan worden veroorzaakt doordat de randen van het bollenconcentratiegebied bereikt zijn of door het feit dat vanuit de Kop van Noord-Holland ook gronden elders worden beteeld met bollen door middel van de zogenaamde reizende bollenkraam². De ontwikkeling komt vrijwel

² De reizende bollenkraam houdt in dat steeds verschillende percelen voor een of enkele jaren worden gebruikt voor de bollenteelt en daarna weer worden omgezet naar (meestal) grasland.

overeen met de landelijke en provinciale trends, zodat een consolidering van het areaal bollenteelt wordt verwacht. Het aantal bedrijven neemt naar verwachting verder af vanwege de schaalvergroting.

Akkerbouw

Het areaal akkerbouw is in Noord-Holland afgenomen over de afgelopen 10 jaar (2001-2011). In dezelfde periode is het areaal akkerbouwgrond in Zijpe met bijna 45% gegroeid. In Noord-Holland maakt het areaal akkerbouwgrond echter ruim 21% van het totale agrarische areaal uit, terwijl in Zijpe slechts 13% van het areaal voor akkerbouw wordt gebruikt (Bron: CBS Statline). Dit is niet verwonderlijk gezien het grote aantal bollenteeltbedrijven dat in de gemeente voorkomt. Een verklaring voor deze groei van het areaal akkerbouwgrond is niet bekend. Het aantal bedrijven in de akkerbouw nam over dezelfde periode in zowel Noord-Holland als Zijpe ongeveer in gelijke mate af (resp. 45% en 40% minder bedrijven, bron: CBS Statline).

Rundveehouderij

De ontwikkeling van de rundveehouderij in de gemeente Zijpe past gedeeltelijk in het provinciale en landelijke beeld. Het areaal ten behoeve van grasland en groenvoedergewassen is in Zijpe wat lager dan het provinciale gemiddelde. Het belangrijke aandeel bollenteeltbedrijven is hier debet aan. Het areaal grasland en groenvoedergewassen is in Zijpe sterker afgenomen (ca. 11%) dan het provinciale gemiddelde. Ook het aantal bedrijven met grasland en groenvoedergewassen is in Zijpe sterker afgenomen dan het provinciale gemiddelde.

De rundveestapel is tussen 2001 en 2011 in Zijpe eveneens sterker afgenomen dan het provinciale gemiddelde, namelijk 14,5% in Zijpe ten opzichte van 5,6% in de provincie Noord-Holland. Ook andere veehouderijen (varkens en kippen) zijn in de gemeente Zijpe sterk afgenomen. Beide soorten veehouderijen komen in de CBS gegevens voor 2011 niet meer voor in de gemeente Zijpe.

Ontwikkeling rundveehouderij in de toekomst

In lijn met de landelijke en provinciale trend van de ontwikkeling van de melkveehouderij, kan verwacht worden dat de hoeveelheid melkvee in de komende jaren toeneemt met het afbouwen van de melkquota. Voor Noord-Holland wordt in de landbouwperspectieven ervan uitgegaan dat na het afschaffen van de melkquota in 2015 niet zozeer een verdere toename van de melkrundveestapel zal optreden. Deze trend kan ook voor Zijpe verwacht worden. Dit betekent dat akkerbouw deels door de melkveehouderij verdrongen kan worden. Op provinciaal niveau wordt verwacht dat door het stoppen van bedrijven en schaalvergroting op andere bedrijven het aantal stuks melkvee niet zal toenemen. In de gemeente Zijpe is het echter niet uitgesloten dat hier wel een toename van het aantal dieren optreedt. Realistischer gezien wordt echter een beperkte toename van het aantal dieren verwacht.

Verdringing van de bollenteelt door de (melk)rundveehouderij wordt niet verwacht. De algemene verwachte trend voor de bollenteelt is dat meer ruimte voor de bollenteelt wordt gezocht. Daarbij komt dat het opbrengstsaldo van de bollenteelt aanmerkelijk hoger is dan dat van de melkveehouderij. Een hoger opbrengstsaldo vanuit de melkveehouderij is niet te verwachten, omdat het afschaffen van de melkquotering niet (per definitie) zal leiden tot een grotere vraag naar melk. Er is met andere woorden ook een evenwicht tussen vraag en aanbod te verwachten. Hiermee zal het hogere opbrengstsaldo in de bollenteelt weinig ruimte aan de veeteelt laten.

Ook het verschil in grondprijzen geeft aanleiding een dergelijke uitwisseling niet snel te verwachten. De prijs van grasland bedraagt grofweg € 4,- per m², terwijl goede bollengrond ca. € 6,- tot € 9,- per m² kost.

Tot slot is ook de bodemstructuur/-opbouw van belang. Bollen worden geteeld op zand. De bodem heeft hierbij van zichzelf vrij weinig meststoffen nodig. Mede door de hoge opbrengst saldi kan de bodemstructuur voor bollen aangepast worden voor de teelt. Het omvormen van deze bodemstructuur en -opbouw ten behoeve van bijvoorbeeld grasland of groenvoedergewassen is ingewikkeld en duur. Daarmee is het niet logisch dat de bollentelers overschakelen op veeteelt of de gronden verkopen aan veeteelers.

Realistisch maximaal scenario stikstofdepositie

Voor het doorrekenen van het maximale scenario voor stikstofdepositie moet worden uitgegaan van een realistisch maximum. Dit houdt in dat wat op basis van het bestemmingsplan realistisch als maximale uitbreiding van de veehouderij gezien kan worden, moet worden doorgerekend.

Het bestemmingsplan maakt onderscheid in bollenconcentratiegebied en gebieden daarbuiten. Daarnaast maakt het bestemmingsplan onderscheid in de bestemmingen 'agrarisch' en 'agrarisch met waarden'. In het bollenconcentratiegebied mogen nieuwe bollenbedrijven gevestigd worden. Dat geldt niet voor de andere gebieden. Binnen de bestemming agrarisch (buiten de aanduiding bollenconcentratiegebied) mogen andere agrarische bedrijven gevestigd worden in de bestemming 'agrarisch met waarden' mogen geen nieuwe agrarische bedrijven gevestigd worden en is omzetting van grasland naar permanente akkerbouw uitgesloten.

Met de verwachting dat in de komende jaren in de Kop van Noord-Holland meer bollengrond benodigd is, ligt het niet voor de hand te verwachten dat binnen het begrensde bollenconcentratiegebied omzetting naar veehouderijen gevestigd worden. Ondersteunend daaraan zijn de hogere opbrengstsaldi en de hogere grondprijzen voor bollengrond in vergelijking met de veehouderij. Ook de bodemstructuur die voor bollenteelt sterk afwijkt van wat nodig is voor grasland en groenvoedergewassen is hieraan ondersteunend. Wij stellen dan ook voor in het maximale scenario ervan uit te gaan dat de huidige bollenbedrijven niet worden omgevormd tot veehouderijen.

Omzetting van akkerbouw naar veeteelt kan wel optreden. De trend in de afgelopen jaren in de gemeente Zijpe is hierin afwijkend van het landelijke en provinciale beeld, omdat in Zijpe het areaal akkerbouwgronden juist is gegroeid. Dit laat echter onverlet dat in de toekomst een uitwisseling van akkerbouw naar veeteelt kan optreden.

Bijlage 1: Vergelijking landbouwkundige ontwikkeling in Noord-Holland, Texel en Land van Zijpe (LB) en gemeente Zijpe

